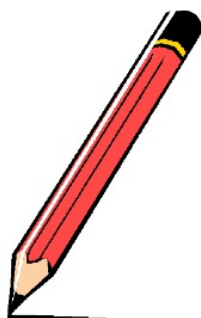

KOVY - technické materiály

Název školy	Základní škola a Mateřská škola Tatenice
Registrační číslo projektu	CZ.1.07/1.1.28/01.0021
Název projektu	Blíž k řemeslům a technickým oborům
Jméno autora	Mgr. Petr Vitásek
Ročník	9.
Vzdělávací oblast, téma	PČ - Práce s technickými materiály - KOVY
Datum	4. 9. 2012
Metodický list/anotace	Kovy patří mezi další důležité průmyslové technické materiály. Žáci se seznámí s jednotlivými druhy kovů, jejich vlastnostmi, výrobou a zpracováním. Zaměříme se na výrobu a zpracování oceli a možnosti jejího dalšího zpracování.

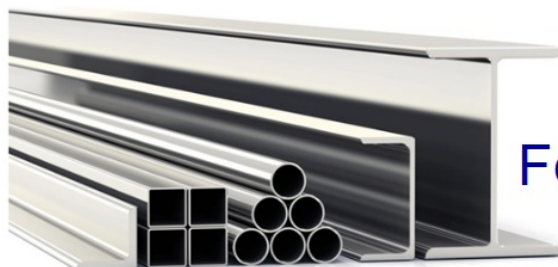
Vypracoval: Mgr. Petr Vitásek

KOVY - TECHNICKÉ MATERIÁLY

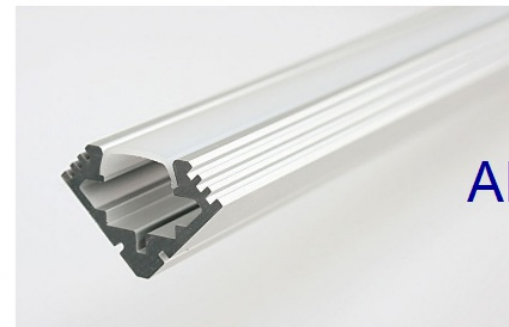
Nejčastěji průmyslově využívanými kovy jsou:

OCEL

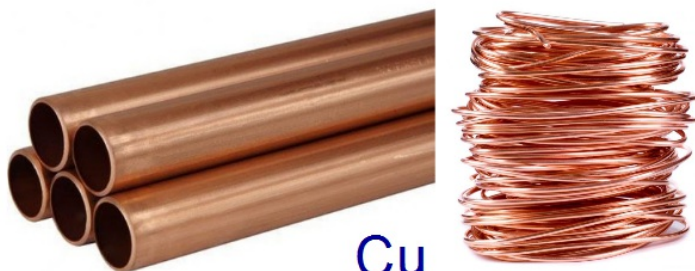
Fe + ...

HLINÍK

Al

MĚĎ

Cu

CÍN

Sn

OLOVO

Pb

ZINEK

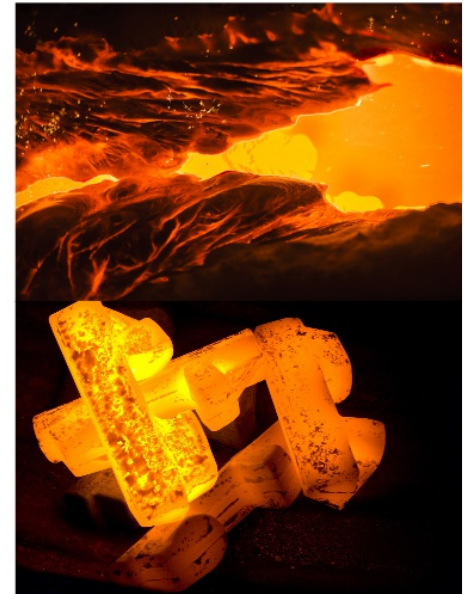
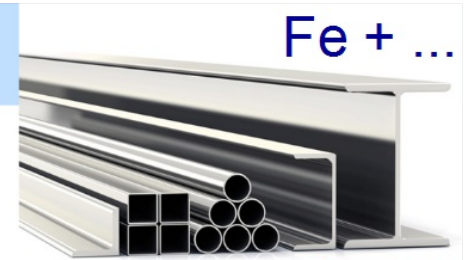

Zn

...a dále pak jejich slitiny!

OCEL

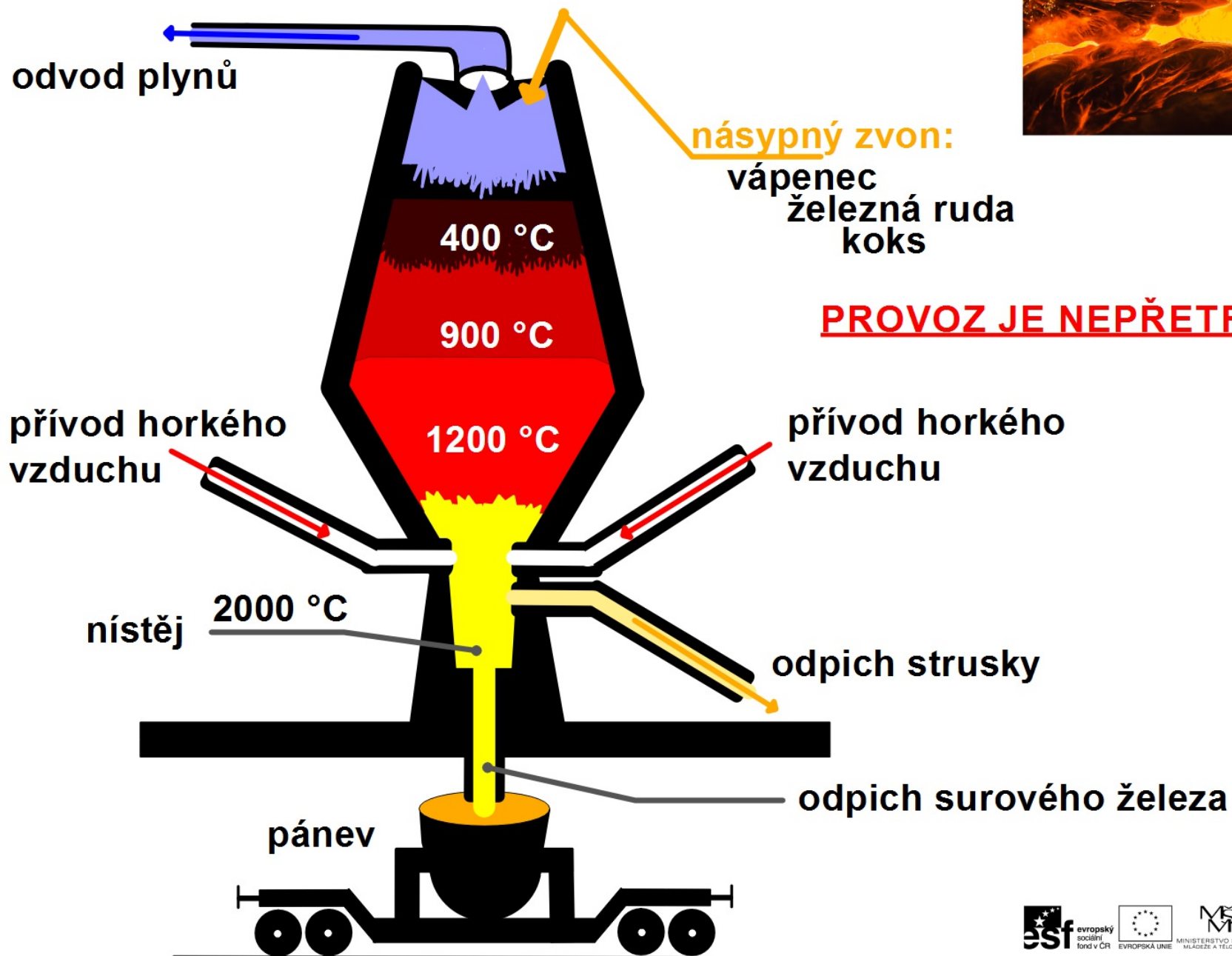
- je nejdůležitějším technickým kovem
- získáváme ji úpravou surového železa, které se taví ze železné rudy ve VYSOKÉ PECI
- ocel se dobře tepelně zpracovává a tím získává požadované vlastnosti (tvrdá, měkká, pevná, houževnatá, křehká, snadno obrobitelná, nerezová aj.)
- ocel snadno koroduje - vyjma "nerezové oceli"
- je základní materiál pro strojírenský a stavební průmysl
- ocel se recykluje - železný šrot lze opět přetavit a použít k další výrobě
- ocel i její slitiny jsou dobře elektricky a tepelně vodivé
- ocel je magnetická
- podle vlastností ji rozdělujeme do skupin - tříd

Video - Jak se vyrábí železo a ocel

VÝROBA SUROVÉHO ŽELEZA

PROVOZ JE NEPŘETRŽITÝ

VÝROBA SUROVÉHO ŽELEZA

Výroba surového železa probíhá ve vysoké peci, která se shora plní upravenou železnou rudou, koksem a vápencem.

Železná ruda je směs sloučenin železa, především oxidů železa. Úpravou se zbaví nečistot a přemění se především na oxid železitý Fe_2O_3 .

Koks hoří za pomoci kyslíku, který se jako součást předehřátého vzduchu vhání do pece.

Viktor Mácha - Industrial - <http://www.viktormacha.com>

ArcelorMittal Ostrava

Chemická reakce hoření zvýší teplotu v dolní části pece až na **2300 °C** a uhlík z koksu v průběhu dalších chemických reakcí uvolní z oxidů železo.

Roztavené železo klesá ke dnu pece do nístěje. Odtud se v pravidelných intervalech při tzv. odpichu vypouští do forem - **kokil** a odlévají se **ingoty** - housky.

VÝROBA SUROVÉHO ŽELEZA

Vápenec se do pece přidává proto, aby na sebe vázal různé nečistoty obsažené v železné rudě. Tato směs pak na roztaveném železe vytváří **strusku**, která roztavené surové železo chrání před opětovnou oxidací. Protože je struska lehčí než roztavené surové železo, plave na něm a dá se snadno odstranit.

Viktor Mácha - Industrial
<http://www.viktormacha.com>

Vzniklé surové železo je z **95% čisté** a **5 %** tvoří hlavně **uhlík** a stopové množství jiných prvků jako je např. síra, fosfor a křemík. Tyto prvky nežádoucím způsobem ovlivňují vlastnosti železa, surové železo je příliš tvrdé, křehké a nekujné.

Surové železo je základní surovinou pro výrobu oceli.

K výrobě 1 tuny surového železa je zapotřebí 1,9 t železné rudy, 1 t koksu a 0,5 t vápence. Přitom vznikne 0,5 t strusky (k výrobě cementu).

hutník

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VÝROBA SUROVÉHO ŽELEZA

Hutní průmysl v ČR:

ArcelorMittal Nová Huť, Ostrava

EVRAZ Vítkovice Steel, Ostrava

Pilsen Steel, Plzeň

Třinecké železářny, Třinec

Vítkovice Heavy Machinery, Ostrava

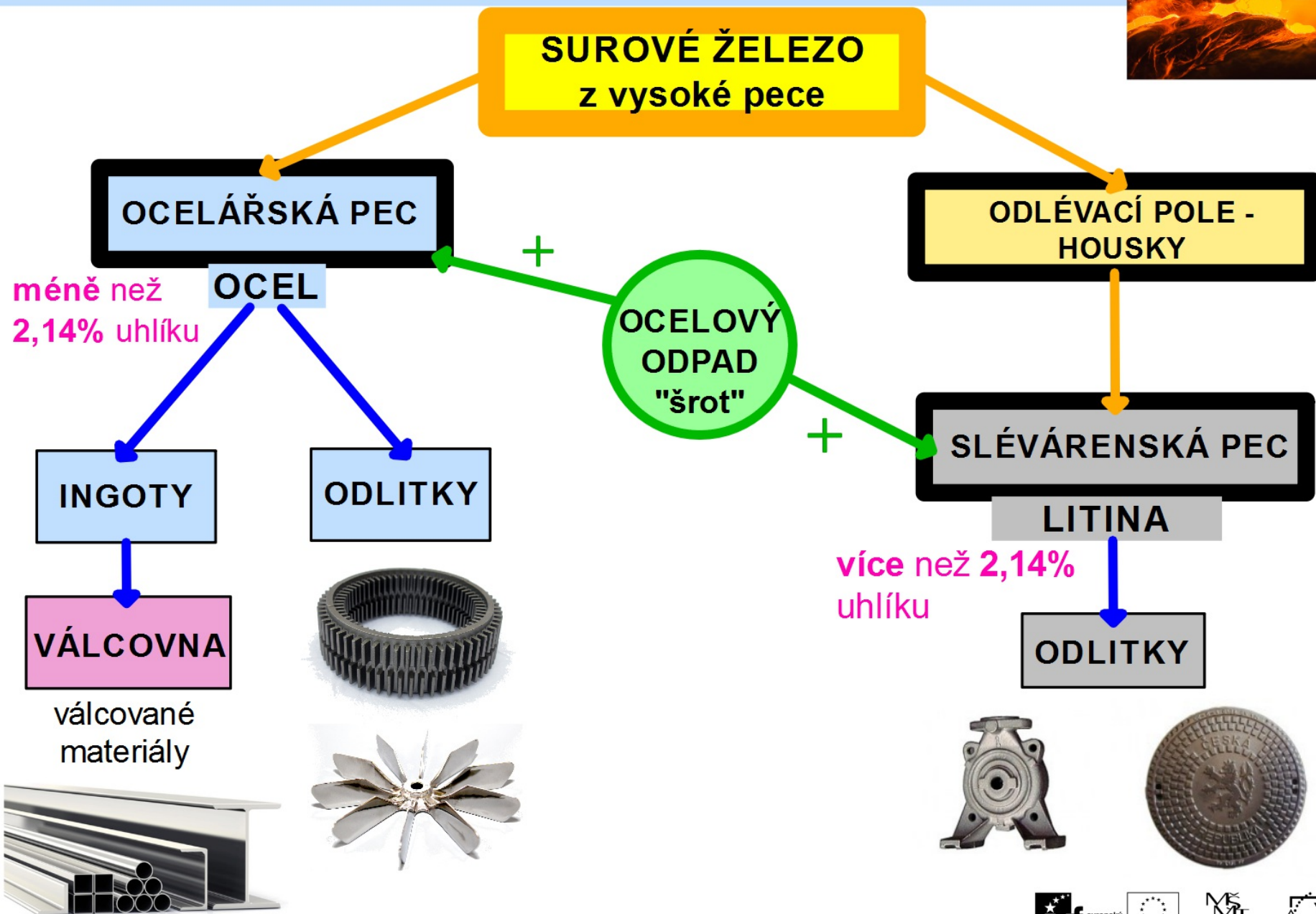
Vítkovické železářny, Ostrava

ŽĐAS, Ždár nad Sázavou

Viktor Mácha - Industrial
<http://www.viktormacha.com>

ZPRACOVÁNÍ SUROVÉHO ŽELEZA

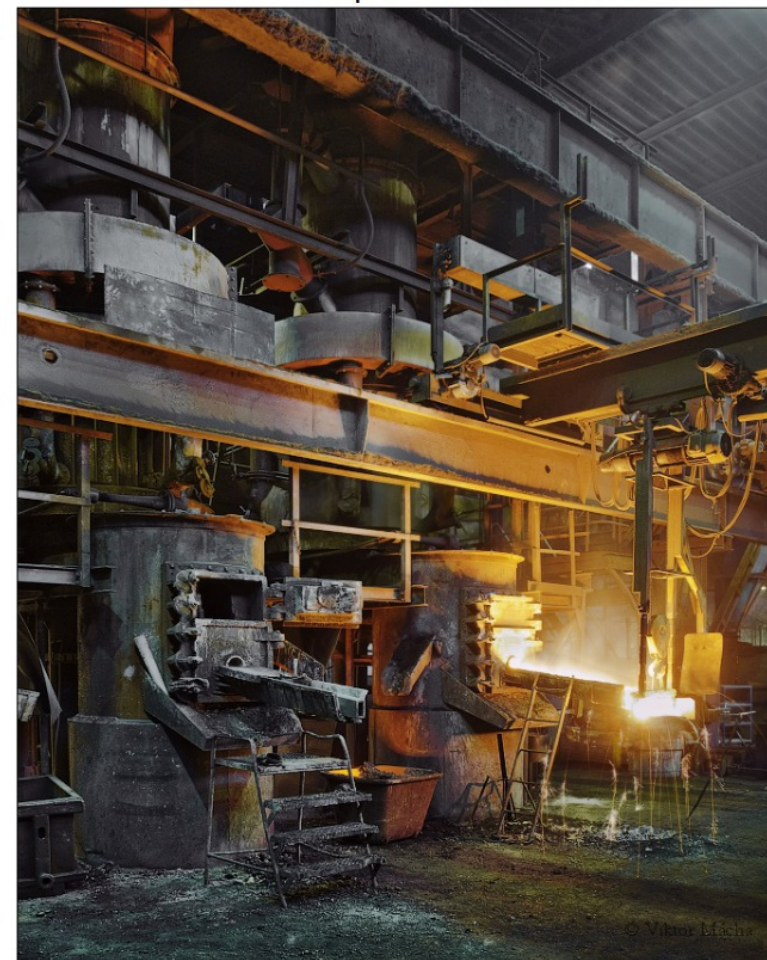
LITINA

Litina je slitina železa s uhlíkem.
Obsahuje více než 2,14 % uhlíku.
Má vysokou odolnost vůči tlaku a teplotě
a zároveň nízkou pružnost.

Viktor Mácha - Industrial
<http://www.viktormacha.com>

Ukázky odlitků z litiny:

slévárna

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

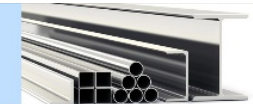

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VÝROBA OCELI

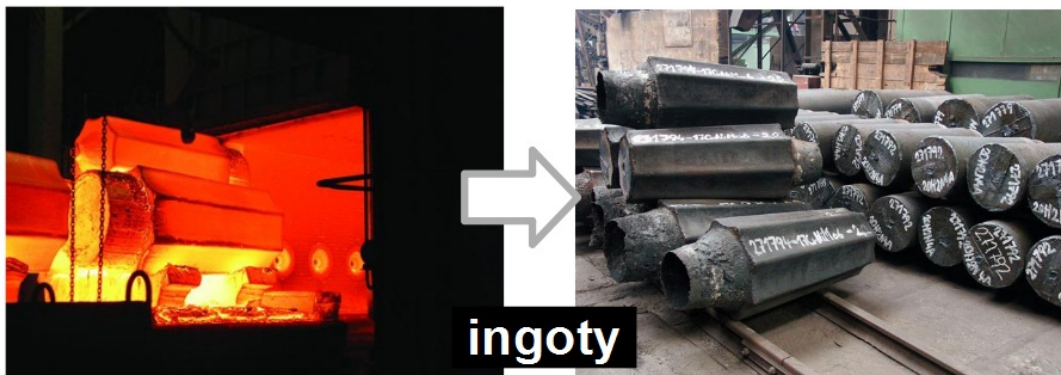
méně než 2,14% uhlíku

Ocel se vyrábí v ocelárnách ze surového železa přetavením v ocelářských pecích spolu s ocelovým odpadem a různými přísadami, které dodávají oceli požadované vlastnosti.

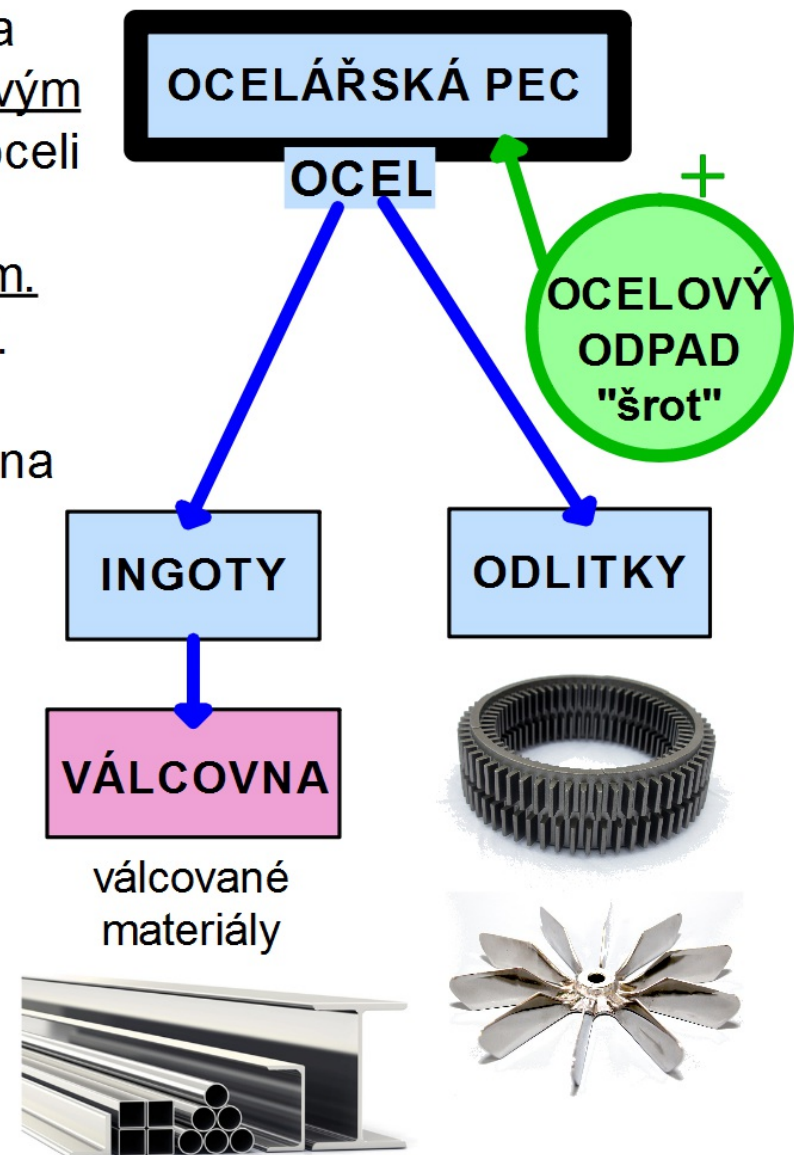
Tomuto procesu přidávání přísad a úprava chem. složení oceli se říká **ZKUJŇOVACÍ POCHOD**.

Ocel se odlévá do forem - **kokil**, v nichž tuhne na housky - **ingoty** určené k dalšímu zpracování. Tvářením za tepla se z ingotů válcují různé profilové polotovary (*další stránka*).

ingoty

Z oceli se také odlévají do pískových forem **odlitky** různých polotovarů (oběžná kola, lopatky, pouzdra, konstrukce aj.)

VÝROBA OCELI - OCELOVÉ PROFILY

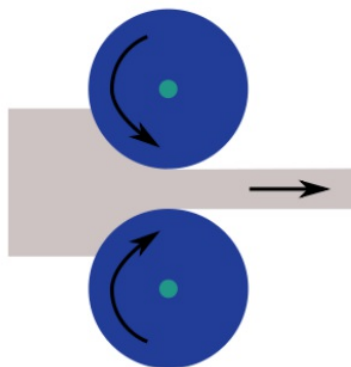
Ocelové profily se vyrábějí tvářením zatepla nebo za studena.
Tvářením mění ocel nejen tvar, ale i své vlastnosti.

Nejvíce se ocel zpracovává těmito způsoby:

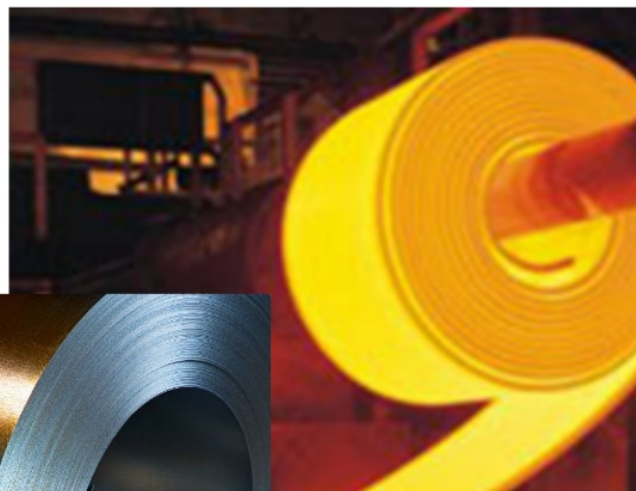
- **válcování** (plechy, různé profily)
- **tažení** (dráty a trubky)
- **vytlačování** (trubky)

VÁLCOVÁNÍ

princip válcování plechů na válcovací stolicí - pásová ocel

Válcování plechů za tepla

OCELÁŘSKÁ PEC

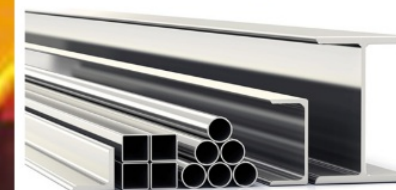
OCEL

OCELOVÝ
ODPAD
"šrot"

INGOTY

VÁLCOVNA

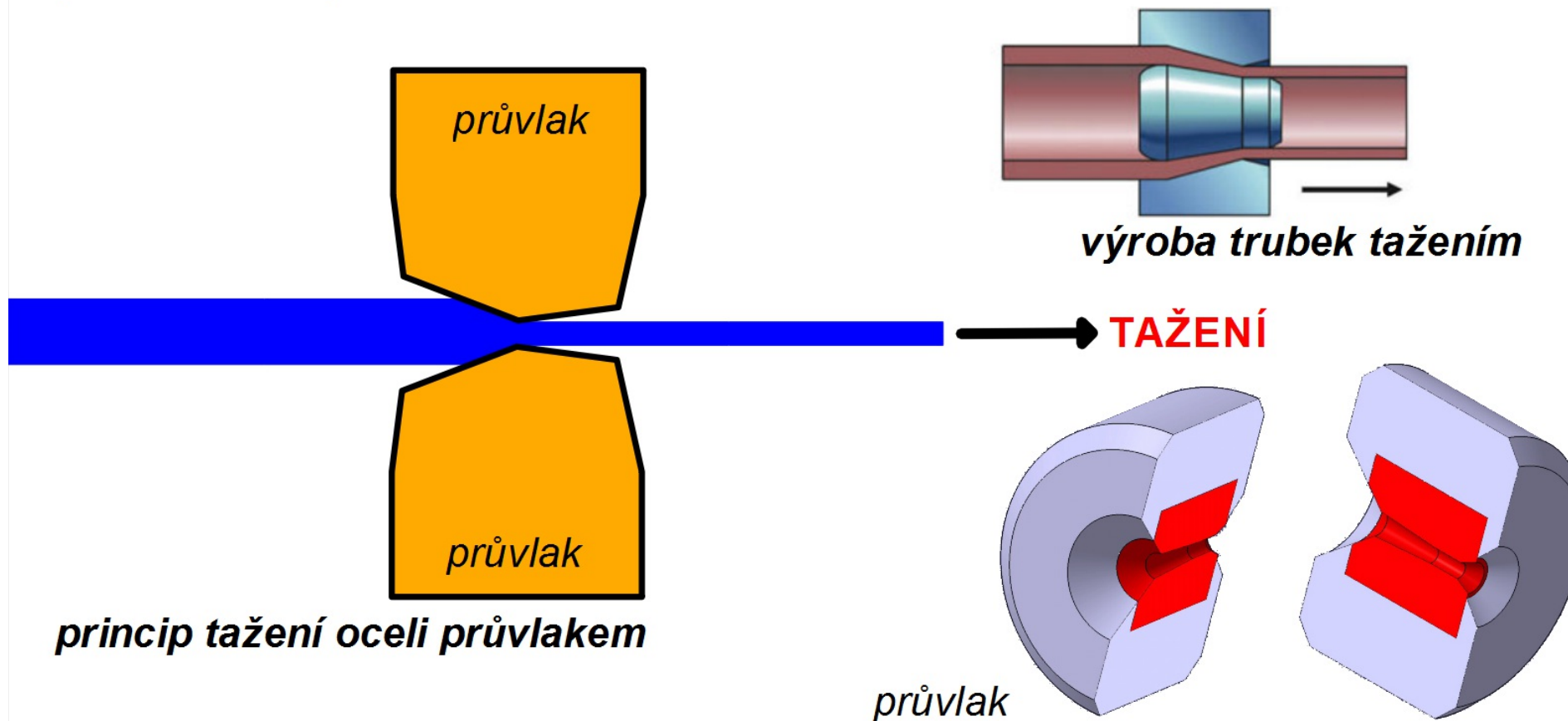
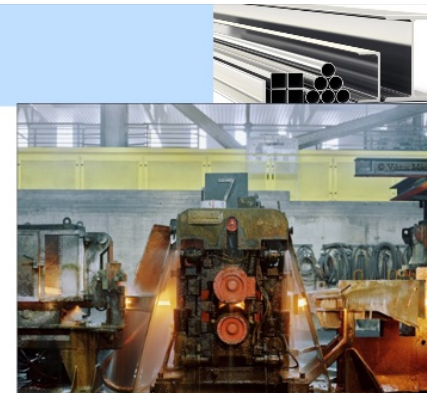
válcované
materiály

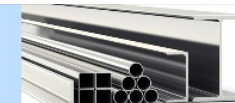
VÝROBA OCELI - OCELOVÉ PROFILY

TAŽENÍ

Ocel se protahuje zužující se dírou v nástroji zvaném průvlak. Stěnami průvlaku se ocel tvaruje a zároveň protahuje - používá se k výrobě drátů a trubek.

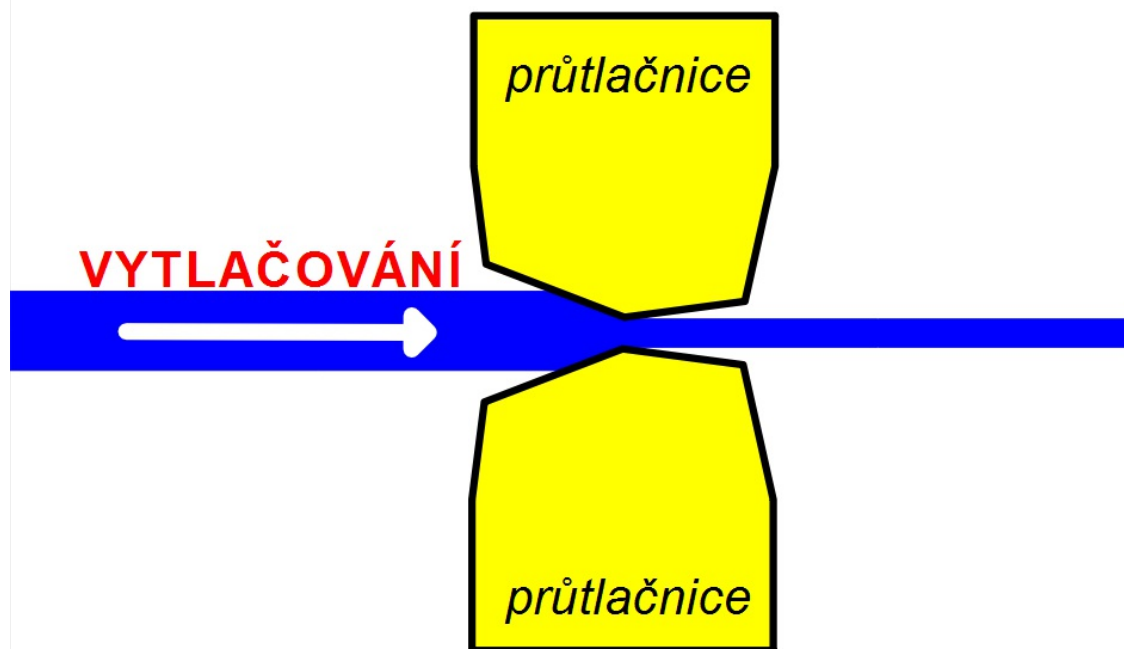

princip tažení oceli průvlakem

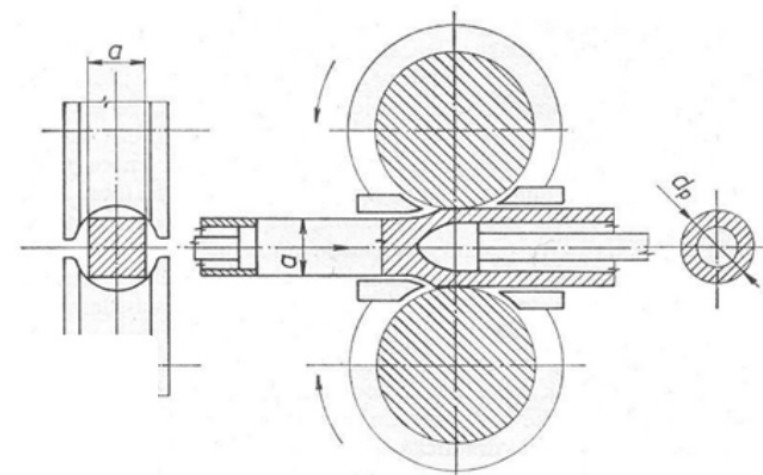

VYTLAČOVÁNÍ

Dostatečně zahřátá a plastická ocel je vlačována otvorem v průtlačnici.

princip vytlačování otvorem v průtlačnici

Výroba trubek děrováním na tlavné válcovací stoli

VÝROBA OCELI - OCELOVÉ PROFILY

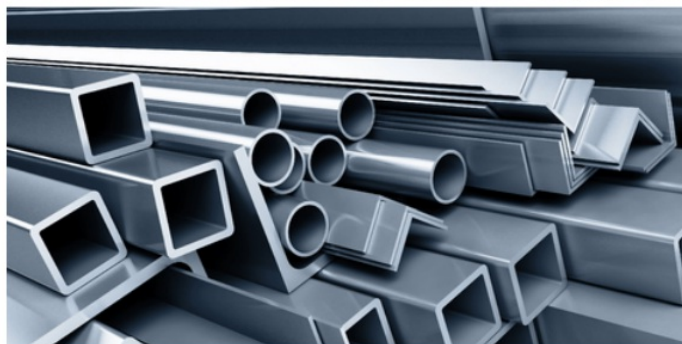
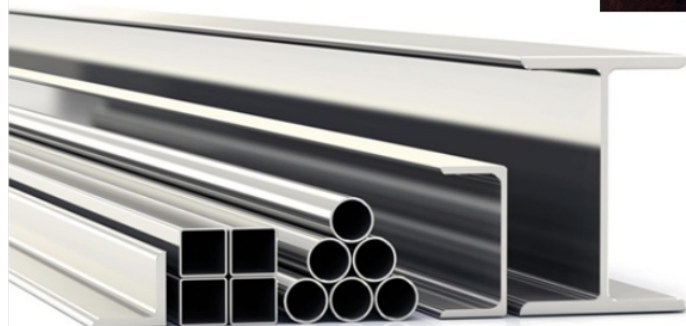
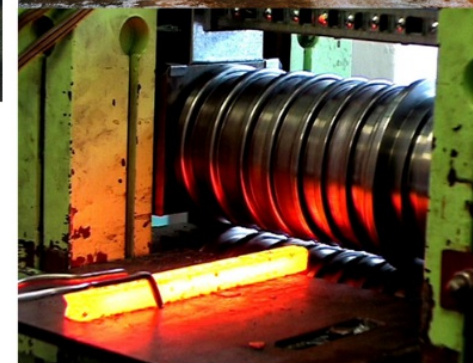
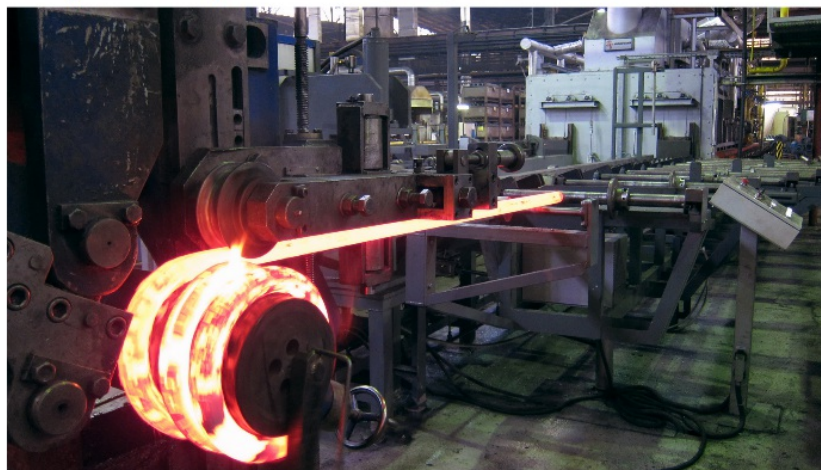
Příklady základních profilů:

- plochá, pásová ocel - pásovina
- čtvercová ocel
- kruhová ocel - tyčovina
- šestihranná ocel
- úhelníky
- tvar i
- tvar U
- tvar T
- tvar Z
- trubky
- a jiné...

Válcování kolejnic:

Výroba pružin:

VÝROBA OCELI - DRUHY OCELI

V ocelárnách se vyrábí mnoho druhů oceli, které rozdělujeme podle složení, jakosti a způsobu výroby.

Podle českých norem se oceli rozdělují do tříd (10-19) - viz tabulka:

Třída	Druh oceli	Použití
10	konstrukční ocel	stavebnictví
11		strojírenství
12		strojírenství - ušlechtilé uhlíkové oceli
13		strojírenství - pružinová ocel
14		strojírenství - chromová ocel
15		strojírenství - molybdenová ocel
16		strojírenství - niklová ocel
17		žárovzdorné a nerezové
-		
19	nástrojová ocel	ruční nářadí, řezné nástroje, pilové listy, měřidla apod.

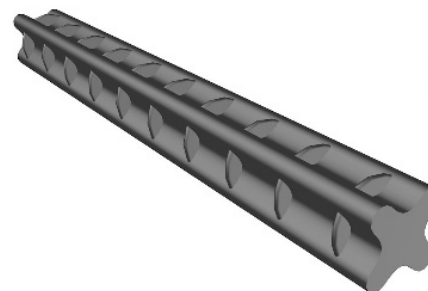
VÝROBA OCELI - DRUHY OCELI

Konstrukční ocel - ve stavebnictví

- lze ji dobře obrábět a svařovat, je měkká a tvárná
- ve stavebnictví: ocelové dráty - betonářské výztuže tzv. "ROXOR", plechy a jiné profily

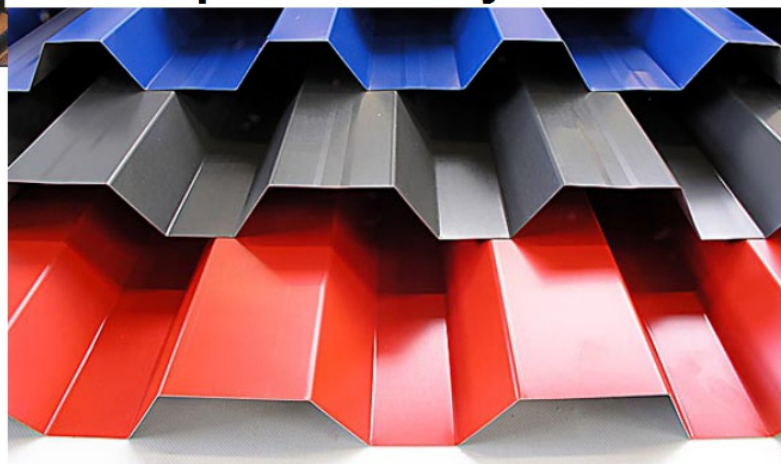
ROXOR - betonářská výztuž

ROXOR

plechová krytina

KARI síť

VÝROBA OCELI - DRUHY OCELI

Konstrukční ocel - ve strojírenství

- lze ji dobře obrábět a svařovat, je měkká a tvárná
- ve strojírenství: konstrukce a části strojů (výroba aut), hřídele, ozubená kola, pružiny, čepy, šrouby, ojnice aj.

ozubená kola

výroba aut

Jak se vyrábí Škoda Octavia (Octavia production)

Montážní linka v mladoboleslavské Škodě Auto

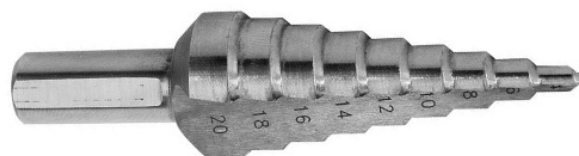

VÝROBA OCELI - DRUHY OCELI

Nástrojová ocel

- je velmi tvrdá, ale křehká
- tvrdost získává tepelným zpracováním - **kalením** (ohřátí na kalicí teplotu a následuje prudké ochlazení)
- využití: různé nástroje, ruční nářadí, měřidla atd.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VLASTNOSTI TECHNICKÝCH KOVŮ A SLITIN

- znalost vlastnosti technických materiálů je velice důležitá při konstruování a plánování výroby. Materiál, ze kterého se výrobek vyrábí musí být dostatečně odolný vůči předpokládanému namáhání.

Vlastnosti technických materiálů:

■ mechanické

- **PEVNOST** - odpor materiálu proti porušení soudržnosti - zjišťuje se zkouškami (tahem, tlakem, krutem, ohybem, rázem)
- **TVRDOST** - odpor materiálu proti vnikání cizího tělesa

Přenosný tvrdoměr Brinell - "Poldi kladívko"

■ **fyzikální** - tepelná a elektrická vodivost, zmagnetování, barva, lesk

■ **chemické** - odolnost vůči vodě, kyselinám a plynům

■ technologické

- opracovatelnost při řezání, ohýbání, svařování, kování apod.
- schopnost vytvářet **SLITINY** s jinými kovy

HLINÍK

- je kov stříbrné barvy, lehký, měkký a dobře tvárný
- je dobře tepelně a elektricky vodivý
- odolává korozi
- využití: letecký a automobilový průmysl, sportovní potřeby, mince, obalový průmysl - **ALOBAL**, plechovky aj.
- získává se z rudy bauxitu hlinitého

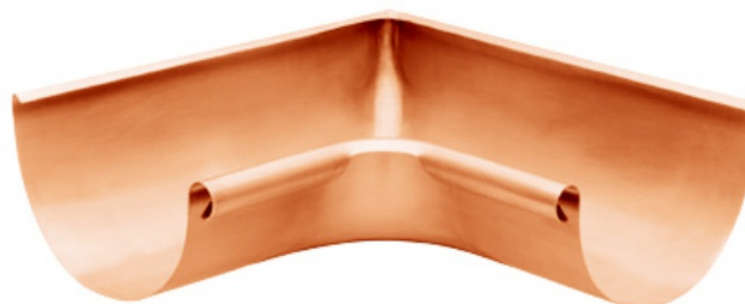
DURAL - slitina hliníku + mědi + hořčíku + manganu (tzv. "tvrdý hliník" pro letecký průmysl)

ALU disk kola - odlitek

MĚĎ

- je červenohnědý, měkký a houževnatý kov
- je velmi dobře tepelně i elektricky vodivý
- snadno se spojuje pájením
- nekoroduje - avšak na vzduchu se tvoří zelená vrstva měděnky
- využití: elektrotechnika, topenářství (trubky), klempířství (střešní krytina, okapy, dekorativní prvky) aj.
- získává se z minerálů chalkopyrit a bornit

CÍN

- je stříbrný až bílý kov s nízkou teplotou tání (232 °C)
- je tvárný a měkký, tepelně i elektricky vodivý
- používá se k pájení a pocínování plechů (u plechovek) a jako příměs slitiny bronzu (Cu + Sn)
- další využití: odlévání sošek a jiných předmětů, sklářský průmysl
- získává se z minerálu kasiterit (cínovec)

PÁJKA

EL. PÁJEČKA

BAREVNÉ - NEŽELEZNÉ KOVY

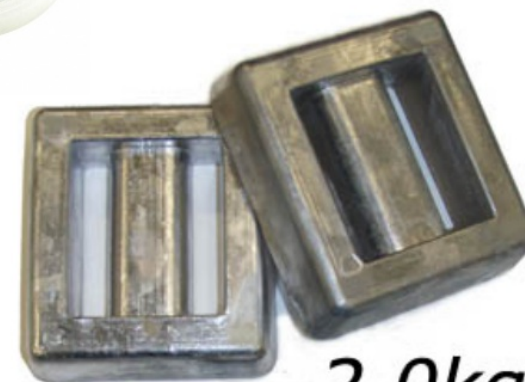
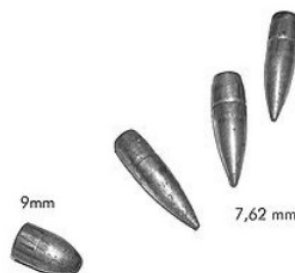
Pb

OLOVO

- je šedý, těžký, měkký a snadno tavitelný kov (328 °C)
- je odolný vůči korozi
- používá se často jako závaží (automobily, rybářství)
- slouží k výrobě desek do akumulátorů, měkkých pájek, ochrana před rentgenovým zářením a jako střelivo zbraní

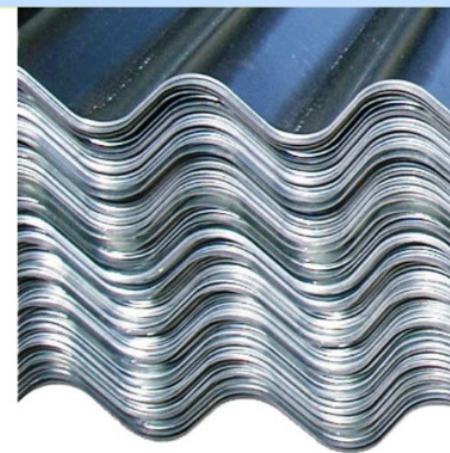
AKUMULÁTORY

2,0kg

ZINEK

- je bílý, snadno tavitelný (420 °C) a odolný vůči korozi
- využívá se jako zinkový plech nebo k povrchové úpravě - pozinkování ocelových plechů, předmětů a karoserií aut jako ochrana proti korozi
- využívá se i k výrobě suchých článků elektrických baterií
- získává se z minerálu sferit

žárové zinkování

pozinkování
předmětů

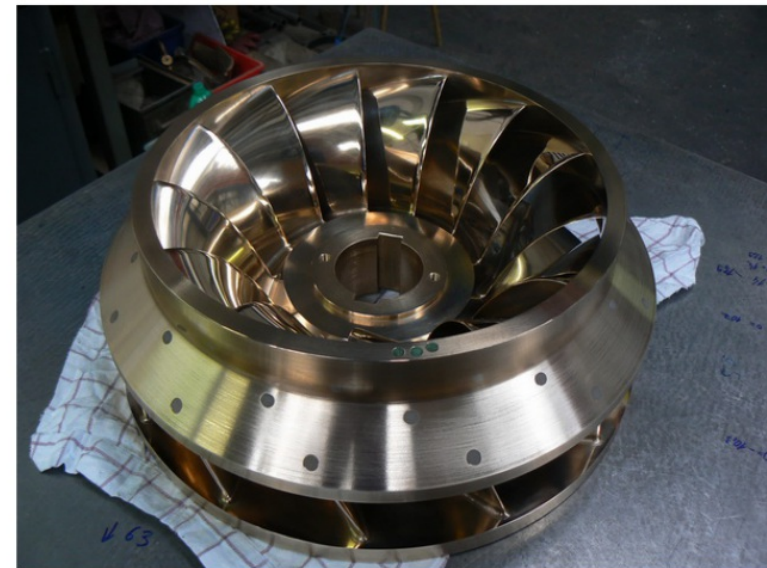
BAREVNÉ - NEŽELEZNÉ KOVY - SLITINY **Cu+Sn**

BRONZ

- je slitina **mědi a cínu**
- má více druhů a cín může být nahrazen i jiným barevným kovem (kromě zinku)
- bronz se používá k odlévání speciálních odlitků, k výrobě armatur, hudebních nástrojů nebo v sochařství

odlitek oběžného kola

BAREVNÉ - NEŽELEZNÉ KOVY - SLITINY **Cu+Zn**

MOSAZ

- je slitina **mědi a zinku**
- snadno se obrábí a odolává korozi
- mosaz se používá k odlévání speciálních odlitků, k výrobě vodoinstalačních armatur, v modelářství apod.

TOMBAK - je označení mosazi s vyšším obsahem mědi - používá se k výrobě plášťů strel a hudebních dechových nástrojů

odlitek lopatkového kola

vyleptaný mosazný plech se stavebnicí lokomotivy

PROCVIČOVÁNÍ

ÚKOLY:

1.) Jak získáváme surové železo - popiš tento děj:

.....

.....

.....

2.) Popiš, jak se vyrábí ocel?

.....

.....

.....

3.) K čemu se používá litina a v čem se liší od oceli?

.....

.....

.....

PROCVIČOVÁNÍ

ÚKOLY:

4.) Jaké vlastnosti má konstrukční a nástrojová ocel, uveď příklady použití?

.....

.....

.....

.....

5.) Vyjmenuj neželezné kovy a uveď příklady jejich použití:

.....

.....

.....

.....

.....

6) Vyjmenuj slitiny neželezných kovů a uveď příklady jejich použití:

.....

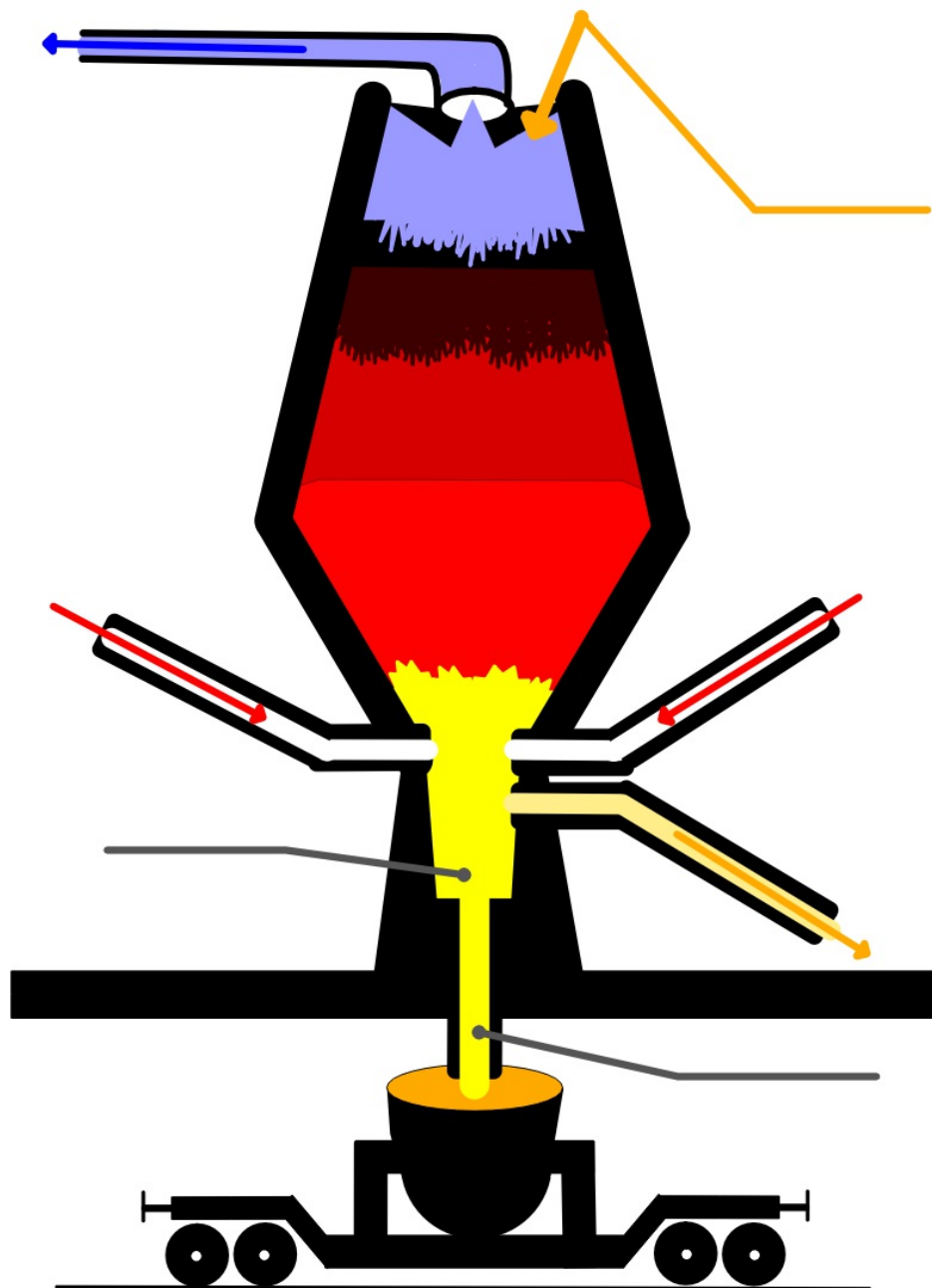
ÚKOL:

PROCVIČOVÁNÍ

Popiš obrázek:

1200°C

odkyslíkována
pocínování
vzduchu
hořčík
zeleza

PROVOZ JE ...

evropský
společný
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

ÚIV
pro kariérovědnou výzkum

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY

Exkurze našich žáků do Škoda Auto, Mladá Boleslav - 21. a 22. ledna 2013

ŠKODA

ŠKODA AUTO a.s.,
Mladá Boleslav

ŠKODA MUZEUM

<http://museum.skoda-auto.cz/>

ŠKODA AUTO a.s., Střední odborné učiliště
strojírenské, odštěpný závod

<http://www.sou-skoda.cz/>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Prameny - knihy:

RÁDL, František. *Pracovní vyučování: technické práce v 5. ročníku základní školy*. 5., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1988, 168 s. Učebnice pro základní školy.

MOŠNA, František. *Pracovní vyučování: technické práce v 6. ročníku základní školy*. 6., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1989, 159 s. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-042-4017-8.

ŠKÁRA, Ivan. *Pracovní vyučování: technické práce v 7. ročníku základní školy*. 2., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1983, 158 s. Učebnice pro základní školy.

HORÁK, Vladimír. *Pracovní vyučování: technické práce v 8. ročníku základní školy*. 2., přeprac. vyd. Praha: SPN, 1983, 144 s. Učebnice pro základní školy.

KONEC

Prameny - www:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Surov%C3%A9_%C5%BEelezo

<http://www.vyukovematerialy.cz/prace/rocnik7/vice/zelezo.htm>

<http://www.viktormacha.com>

<http://giff.cz/>

http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1lcov%C3%A1n%C3%AD_kov%C5%A

<http://www.forsurface.cz/2007/cz/vystavovatele.asp>

<http://hzap.cz/pages/posts/vyrobu-sroubovych-pruzin-ridi-pocitace-75.php>

<http://www.medportal.sk/trubky-v-tzb/vyroba-trubek>

<http://www.zacha.cz/vice-o-vyrobe-trubek>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Rebarbeams.JPG>

http://ekonomika.idnes.cz/vyroba-automobilu-v-cesku-zacala-na-podzim-opet-rust-pc3-/eko-doprava.aspx?c=A131011_131511_eko-doprava_fih

http://ekonomika.idnes.cz/vyroba-aut-v-cesku-loni-poklesla-o-1-7-procenta-na-1-17-milionu-vozu-pw4-/ekonomika.aspx?c=A130114_122255_ekonomika_spi

<http://www.blesk.cz/clanek/radce-prace/176534/to-je-nase-zlato-nejvyznamejsi-ceske-firmy.html>

<http://www.sou-skoda.cz/> <http://museum.skoda-auto.cz/>

<http://www.youtube.com/watch?v=qgOgFqYu3lV>

<http://www.prozeny.cz/magazin/bydleni-a-zahrada/poradme-si/29231-nejlepsi-vercajkq-pro-zeny-konecne-nezavisle>

http://www.vyrobnistroje.cz/cz/Meridla_Ostatni_Tvrdomery_Prenosne.asp

http://www.rc-modely-hruby.cz/obchod/stavebni_materialy/hlinik_a_dural/-p2/

<http://www.alukola.cz/alu-kola/citroen-2/c5-tourer>

<http://www.cinovivojacci.cz/cinove-figurky/>

<http://www.mrk.cz/clanek.php3?id=378>

<http://www.aco-industries.cz/co-delame/kooperace/zarove-zinkovani/>

<http://www.omos.cz/novinky/detail/model-francisovy-turbiny.htm>

<http://www.danesi-shop.cz/bronzova-sazeci-lopatka-pks-musca-101/d-70369/>

<http://www.hektor.biz/index.php?lng=CZE&m=1&act=link>

<http://nabidky.edb.cz/Nabidka-8659-Slevarna-barevných-kovu-vyroba-odlitky-z-hliniku-mosazi-bronzu>

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Litina>